

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Φρίξος Νικολαΐδης, τ. Δικαστής Ανωτάτου Δικαστηρίου Κύπρου

Το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας (Άρθρο 3) καθιερώνει ως επίσημες γλώσσες την ελληνική και τουρκική. Επίσης προνοεί ότι η ενώπιον των δικαστηρίων διαδικασία θα διεξάγεται και οι αποφάσεις θα συντάσσονται, στην ελληνική γλώσσα, αν οι διάδικοι είναι Έλληνες, στην τουρκική αν οι διάδικοι είναι Τούρκοι και στις δύο αν οι διάδικοι είναι Έλληνες και Τούρκοι. Οι νόμοι που κατά την ημερομηνία έναρξης της ισχύος του Συντάγματος ήταν συνταγμένοι στα αγγλικά μπορούσαν να παραμείνουν στην αγγλική για περίοδο πέντε χρόνων χάριν στη μεταβατική διάταξη του άρθρου 189 του Συντάγματος.

Επειδή δεν έγινε κατορθωτό μέσα στην πενταετή μεταβατική περίοδο να μεταφραστούν τα κείμενα όλων των ισχυόντων νόμων ψηφίστηκε ο περί Νόμων και Δικαστηρίων (Κείμενο και Διαδικασία) Νόμος του 1965, Ν.51/65, σύμφωνα με τον οποίο μέχρις ότου μεταφραζόταν η νομοθεσία εξακολουθούσαν να ισχύουν οι νόμοι ως είχαν, ενώ κάθε δικαστική διαδικασία θα εξακολουθούσε να διεξάγεται σε οποιαδήποτε μέχρι τότε σε χρήση στα δικαστήρια γλώσσα. Τα χρόνια περνούσαν και τα πράγματα παρέμειναν χωρίς μεταβολή μέχρι τη ψήφιση του περί Επισήμων Γλωσσών της Δημοκρατίας Νόμου του 1988, Ν. 67/88 που κατήργησε από τις 16.8.89 το Νόμο 51/65.

Κανονικά από τις 16.8.89 κανένας νόμος δεν θα μπορούσε να παραμείνει γραμμένος στην αγγλική. Επειδή όμως δεν εξέλειπε η ανάγκη που είχε επιβάλει τη ρύθμιση που έγινε με το Νόμο 51/65 και οι περισσότεροι νόμοι εξακολουθούσαν να μην έχουν μεταφραστεί, η ημερομηνία κατάργησης του αναφορικά με το κείμενο των νόμων μετατέθηκε επανειλημμένα μέχρι τις 16.8.1994. Όμως από τις 16.8.1989 δεν επιτρέπεται η διεξαγωγή της διαδικασίας ενώπιον των δικαστηρίων σε άλλη από τις επίσημες γλώσσες.

Παράλληλα, με το Νόμο 154/90 θεσμοθετήθηκε ότι σε οποιαδήποτε δικαστική διαδικασία γίνεται αποδεκτό ως αποδεικτικό μέσο και έγγραφο συνταγμένο σε οποιαδήποτε ξένη γλώσσα. Το δικαστήριο μπορεί να διατάξει τη μετάφραση εγγράφου ή μέρους του στις επίσημες γλώσσες της Δημοκρατίας, ενώ δεν απαιτείται η μετάφραση εγγράφου που συντάχθηκε στην αγγλική μέχρι τη 15.8.1989.

Εν τω μεταξύ διάφορες πτυχές του θέματος είχαν αρχίσει να εγείρονται ενώπιον των δικαστηρίων σε διάφορες υποθέσεις. Στην υπόθεση *Koumin. Kortariandanother (1983) 1 C.L.R. 856* το δικαστήριο αποφάσισε ότι σύμφωνα με τις αρχές του δικαίου της ανάγκης αναγνωριζόταν η εγκυρότητα του Νόμου 51/65, ενώ παράλληλα θεωρήθηκε πως οΚ.58 των Θεσμών Πολιτικής Δικονομίας που αναφέρεται στη γλώσσα που χρησιμοποιείται στα δικαστήρια εξακολουθούσε να ισχύει, αλλά με προσαρμογές ώστε να είναι εναρμονισμένος με το Σύνταγμα. Το δικαστήριο κατέληξε ότι ο Νόμος 51/65 δεν απέκλειε τη χρήση της ελληνικής ή της τουρκικής στη δικαστική διαδικασία¹. Επίσης στις 20.4.94 στην υπόθεση *Hassaneinv. HellenicIsland κ.α., (1994) 1 A.A.Δ.303*, αποφασίστηκε ότι δεν επιτρέπεται σε δικηγόρο εγγεγραμμένο στο Μητρώο Δικηγόρων

¹ Βλέπε επίσης *Proodos Ατόν. Pavlou & another (1987) 1 C.L.R. 529, The United Bible Societies (Gulf) και Κώστα Χατζηκακού, Έφεση 7413, ημερ. 28.5.1990.*

της Κύπρου να αγορεύει ή «διεκπεραιώνει» οποιοδήποτε μέρος της εκπροσώπησης του πελάτη του στο δικαστήριο σε γλώσσα άλλη από τις επίσημες γλώσσες της Δημοκρατίας, όπως προβλέπεται στο άρθρο 3.4 του Συντάγματος. Στην ίδια απόφαση θεωρήθηκε ότι παρέμβαση διερμηνέα για τη μετάφραση των αγορεύσεων και παρεμβάσεων του δικηγόρου συνιστά εξωγενή παράγοντα ασυμβίβαστο με την άσκηση της δικηγορίας και τη «διεκπεραίωση» της δικαστικής διαδικασίας.

Στην υπόθεση *Σοφοκλέους κ.α. ν. Στυλιανού (1992)1 Α.Α.Δ. 81* μέρος της έκθεσης απαίτησης του ενάγοντα/εφεσίβλητου είχε γραφτεί στα αγγλικά. Μετά από αίτηση του εφεσίβλητου χορηγήθηκε άδεια για την τροποποίηση της έκθεσης απαίτησης. Η τροποποίηση αφορούσε το μέρος που ήταν γραμμένο στα ελληνικά. Την ημέρα της ακρόασης ο δικηγόρος των εναγομένων επικαλέστηκε το Νόμο 67/88 που είχε εν τω μεταξύ θεσπιστεί και έθεσε θέμα διαγραφής της έκθεσης απαίτησης, γιατί, έστω κατά ένα μέρος της, ήταν γραμμένη στα αγγλικά. Το Ανώτατο Δικαστήριο κατά πλειοψηφία δέχτηκε ότι η διάταξη του Συντάγματος για τη χρησιμοποίηση των επίσημων γλωσσών της Δημοκρατίας δεν είναι δικονομικής φύσης και συνεπώς οι σχετικές πρόνοιες του Νόμου 67/88 δεν έχουν αναδρομική ισχύ.

Είναι αλήθεια ότι το νομικό μας σύστημα, όσον αφορά κυρίως, το αστικό και το ποινικό μας δίκαιο είναι, εν πολλοίς, βασισμένο στο αγγλικό σύστημα, που στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό, στη νομολογία. Η ανάλυση της αγγλικής νομολογίας γίνεται σε διάφορα συγγράμματα που όλα είναι βέβαια γραμμένα στην αγγλική. Η εξάρτηση αυτή του δικαίου μας από το Κοινό Δίκαιο, που, ας μη ξεχνούμε αποτελεί και νομοθετικά μια από τις πηγές του δικαίου μας, είχε ως αποτέλεσμα την αποκλειστική σχεδόν χρήση της αγγλικής γλώσσας στη διαδικασία των δικαστηρίων. Σίγουρα το αγγλοσαξωνικό σύστημα έχει πολλά πλεονεκτήματα, κυριότερο των οποίων είναι η ελαστικότητα στην απονομή της δικαιοσύνης που επιτρέπει στα δικαστήρια να προσαρμόζουν το νόμο στις εκάστοτε συνθήκες, όμως δεν θα πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι το Κοινό Δίκαιο είναι αποτέλεσμα της αγγλικής νοοτροπίας και του αγγλικού τρόπου ζωής και μάλιστα όχι μόνο τούτου του αιώνα.

Ακόμα και ο Δικαστής *Hallinan* στην υπόθεση *Universal Advertising and Publishing Agency v. Panayiotis A. Vouros, 19 C.L.R. 87*, τονίζει ότι κανένας δεν μπορεί να εισηγηθεί ότι όλες οι πρόνοιες του αγγλικού δικαίου είναι κατάλληλες για την Κύπρο. Το Κοινό Δίκαιο θα πρέπει να μεταφτυτεύεται σαν ζωντανή οντότητα και μέσω της νομοθεσίας και της νομολογίας να προσαρμόζεται στις τοπικές συνθήκες. Εκείνο που πρέπει να αποφεύγεται είναι η αντιγραφή των αποφάσεων των αγγλικών δικαστηρίων με μιαδουλική, ας μου επιτραπεί ο χαρακτηρισμός, προσήλωση που δεν αφήνει περιθώρια για τη δημιουργία δικής μας κυπριακής συνείδησης δικαίου. Βέβαια θα πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι αυτή η εξάρτηση από το αγγλικό δίκαιο έχει εξασθενήσει σημαντικά, ιδιαίτερα μετά την εισδοχή μας στην Ε.Ε. Όμως αυτό είναι ένα άλλο θέμα με το οποίο θα πρέπει ίσως να ασχοληθούμε άλλη φορά. Εκείνο που θα συζητήσουμε σήμερα είναι η δυσκολία να δημιουργήσουμε δική μας νομική ορολογία.

Η κατάσταση άλλαξε κάπως με τη ψήφιση του Νόμου 67/88 που ανάγκασε τη διεξαγωγή της δικαστικής διαδικασίας και την έκδοση των αποφάσεων στην ελληνική. Πριν το Νόμο 67/88 παρόλον ότι υπήρχε η ευχέρεια έκδοσης των αποφάσεων στα ελληνικά, εν τούτοις η ολότητα σχεδόν των κυπρίων δικαστών προτιμούσε για διάφορους λόγους – και ο αναμάρτητος πρώτος τον λίθον βαλέτω – τη σύνταξη των αποφάσεων στα αγγλικά. Ο λόγος που συχνά δινόταν για τη χρήση της αγγλικής (χωρίς

να είμαι σίγουρος ότι αυτός ήταν και ο πραγματικός) ήταν ότι με τον τρόπο αυτό διαφυλασσόταν η ομοιογένεια του Κοινού Δικαίου σε όλη την Κοινοπολιτεία, αφού και οι ξένοι μπορούσαν έτσι να ενημερώνονται πάνω στις κυπριακές αποφάσεις, καθώς και η έλλειψη όρων στα ελληνικά. Μετά τη θέσπιση του Νόμου 67/88 και την υποχρεωτική πλέον χρήση της ελληνικής άρχισαν να διαφαίνονται τα προβλήματα που, θα πρέπει να λεχθεί, πάντα υπόβοσκαν.

Η γλώσσα αποτελεί τον πιο αδιάψευστο μάρτυρα της ιστορικής συνείδησης και της ιστορικής συνέχειας κάθε λαού. Για να δώσω ένα παράδειγμα το γεγονός ότι οι Ασίζες της Ιερουσαλήμ που αναφέρονταν στο «Δικαστήριο των Αστών» (CourdesBourgeois) μεταφράστηκαν στα τέλη του 13^{ου} και αρχές του 14^{ου} αιώνα στην τοπική διάλεκτο θεωρείται από τους ιστορικούς σαν δείγμα της αυξανόμενης τότε κοινωνικής και οικονομικής επιρροής των Κυπρίων.

Οι Κύπριοι ξεκομμένοι γλωσσικά από τον υπόλοιπο εθνικό κορμό πάντα αντιμετώπιζαν, λόγω και της ιδιαίτερης διαλέκτου τους, δυσκολίες. Τη σοβαρότερη πλευρά του προβλήματος δημιούργησε η κατά τη διάρκεια της αποικιοκρατίας υιοθέτηση της αγγλικής ως γλώσσας διοίκησης, σ' ένα τόπο με σημαντική μουσουλμανική μειονότητα. Δεν είναι τυχαίο που οι Άγγλοι, δεξιοτέχνες στη διοίκηση λαών, επέμεναν στην υιοθέτηση της αγγλικής σε όλες τις διαδικασίες και κυρίως στα κείμενα των νόμων και στο όλο σύστημα απονομής της δικαιοσύνης. Η κυριαρχία της αγγλικής γλώσσας, κατά κάποιους, αποτελεί έμμεση αιχμή ενάντια στην κυριαρχία του τόπου, αφού μπορεί να απλώσει με άνεση την κυριαρχική της ενέργεια σ' ολόκληρη την οικονομική ζωή, από τις επιγραφές των καταστημάτων, τη διαφήμιση και την αλληλογραφία μέχρι και την απονομή της δικαιοσύνης παραμερίζοντας τη φυσική γλώσσα του τόπου.

Ιδιαίτερα στο χώρο της δικαιοσύνης, όχι μόνο οι αποφάσεις, γράφονταν στα αγγλικά, αλλά και ολόκληρη η διαδικασία διεξαγόταν στα αγγλικά κι' αυτό χρόνια μετά το τέλος της αποικιοκρατίας. Χαρακτηριστική είναι και η πρόνοια του Κ.58 θ.3 των Κανόνων Πολιτικής Δικονομίας όπου προνοείται ότι δικαστικά έγγραφα που παραδίδονται από δικηγόρους που είναι μπάριστερς θα είναι συνταγμένα στα αγγλικά, ενώ οποιαδήποτε έγγραφα που απευθύνονται σ' αυτούς μπορούν να είναι επίσης στην αγγλική.

Η πείρα που έχουμε αποκτήσει από το 1988 φανερώνει τόσο τα προβλήματα, όσο και τους κινδύνους που αντιμετωπίζουμε ως επαγγελματική και επιστημονική τάξη. Η γλώσσα αποτελεί μια από τις εκφράσεις της κοινωνικής ομάδας και αποβλέπει όχι μόνο στη συνεννόηση για τα καθημερινά, αλλά και στη διατύπωση αφηρημένων εννοιών, οπότε και δημιουργείται η ανάγκη για εξεύρεση λεκτικών αποχρώσεων με αυστηρή ακριβολογία. Πρωταρχική λειτουργία της γλώσσας είναι η επικοινωνία. Βασική και απαραίτητη προϋπόθεση για σωστή και εύστροφη επικοινωνία είναι η τέλεια συμφωνία του γλωσσικού κώδικα που χρησιμοποιούν πομπός και δέκτης. Και οι δυο θα πρέπει να μιλούν την ίδια γλώσσα και να κατέχουν όχι μόνο ομοίτυπο λεξιλόγιο, αλλά και ταυτόσημο μορφολογικό και συντακτικό σύστημα. Στην περίπτωση που τα μέλη της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας δεν χρησιμοποιούν τον ίδιο απαραίτητα γλωσσικό κώδικα η συνεννόηση γίνεται ελαττωματική και αβέβαιη.

Ξεκινήσαμε την προσπάθεια καθιέρωσης της ελληνικής στην απονομή της δικαιοσύνης υπό δύσκολες προϋποθέσεις. Στη μητροπολιτική Ελλάδα όπου η καθιέρωση της δημοτικής ως επίσημης νεοελληνικής γλώσσας έγινε με το άρθρο 2

του Ν.309/1976 και ως γλώσσας της νομοθεσίας και της δικαιοσύνης με το Νόμο 1406/83, η νομική κοινότητα επισημαίνει ακόμα προβλήματα γλωσσικής προσαρμογής. Η μακρόχρονη χρήση της καθαρεύουσας στα νομικά κείμενα και η έλλειψη καθιερωμένων ενιαίων τύπων της δημοτικής, κάτι που χρειάζεται χρόνο και εκτεταμένη εφαρμογή οδήγησε, αναπόφευκτα, και στην Ελλάδα, σε αναγκαστική μεν, αλλά όχι πάντα ειρηνική συνύπαρξη μεταξύ της καθαρεύουσας και της δημοτικής νομικής γλώσσας. Για κάποιο χρονικό διάστημα συζητήθηκε, για παράδειγμα, αν η χρήση του όρου "ανωτέρα βία" είναι ορθότερη από την "ανώτερη βία" ή αν έπρεπε να χρησιμοποιείται ο όρος "συμπεφωνημένος" αντί του "συμφωνημένος" κλπ. Απασχόλησε επίσης η χρήση των ουσιαστικοποιημένων μετοχών που λήγουν σε "ων" ή "ας", όπως μεταβιβάζων, υπογράφων, ενάγων, αιτών, πτωχεύσας κλπ. Στην Κύπρο τη σύγχυση μεγαλώνει η διάλεκτος μας, αλλά και η επίδραση της αγγλικής. Δεν πιστεύω ότι η γλώσσα μας κινδυνεύει από την αγγλική, αλλά σίγουρα η επέμβασή της δεν βοηθά. Γλωσσικά περνούμε μια περίοδο έντονα μεταβατική. Δεν έχουν περάσει πολλά χρόνια από τότε που η δημοτική και μάλιστα το μονοτονικό σύστημα έχει εισαχθεί στην παιδεία. Στην καθημερινή μας ζωή και πριν καταφέρουμε να αφομοιώσουμε ή ακόμα και να συνηθίσουμε την καινοτομία αυτή, χρειάστηκε να τη χρησιμοποιήσουμε, μια γλώσσα που ουσιαστικά δεν ξέραμε, στη δικαστική πρακτική.

Η λειτουργία και εξέλιξη κάθε επιστήμης και ιδιαίτερα η τεχνική ορολογία δεν είναι μοναχική υπόθεση ενός, ούτε καν υπόθεση μιας μόνο ειδικότητας. Η γλώσσα είναι επίτευγμα συλλογικό και δεν ανήκει στο μεμονωμένο άτομο, αλλά στο συγκεκριμένο κοινωνικό σύνολο που τη χρησιμοποιεί. Αναμφίβολα δεν μπορεί να λειτουργήσει χωριστά από το σύμπλεγμα των συνηθειών και των κανόνων που διέπουν και χαρακτηρίζουν τη συγκεκριμένη ομάδα. Πέραν τούτου η γλώσσα εντάσσεται στην κοινωνική ιεραρχία και η εξέλιξή της επηρεάζεται από το επίπεδο μόρφωσης των ανθρώπων που τη μιλούν. Ο λόγος του καθενός απευθύνεται στους άλλους και επομένως εξαρτάται κατά κάποιο τρόπο από τον τρόπο έκφρασης, αλλά και τη σκέψη και τη συμπεριφορά όλων. Η γλώσσα είναι το μέσο συνεννόησης και συνάμα η συνδετική ύλη που συγκρατεί το κοινωνικό οικοδόμημα. Είναι σύστημα από προαιρετικά σήματα και υφίσταται χάρη στη γενική συναίνεση της ομάδας που τη χρησιμοποιεί. Αυτή ακριβώς η συναίνεση και η αποδοχή του γλωσσικού κώδικα αποτελεί το κοινωνικό της βάθρο και τη λειτουργική της δυνατότητα.

Ιδιαίτερα η νομική γλώσσα είναι μια υπογλώσσα με ιδιάζοντα χαρακτηριστικά. Δεν αφορά μόνο την επαγγελματική και επιστημονική ομάδα των νομικών, αλλά είναι και άρρηκτα συνδεδεμένη με ολόκληρο το κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον μιας χώρας. Κι αυτό γιατί οι νόμοι αφορούν τους πάντες. Κάθε ειδική υπογλώσσα που μιλιέται από συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα, μηχανικούς, αρχιτέκτονες, γιατρούς, έφηβους, φυλακισμένους, έχει τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που ενδιαφέρουν τα μέλη της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας. Ο νόμος όμως είναι παντού, καθημερινά και ρυθμίζει τη ζωή μας. Είναι απαραίτητος για την επιβίωση μας.

Δυστυχώς η γλώσσα της κυπριακής νομικής οικογένειας κάθε άλλο παρά στηρίζεται στη συναίνεση. Η έλλειψη ακαδημαϊκής καθοδήγησης και η αγγλικής προέλευσης νομική παιδεία της πλειοψηφίας αυτών που μπορούν να επηρεάσουν τη νομική ορολογία, πολύ φοβούμαι ότι έχει αρχίσει να δημιουργεί γλωσσική αναρχία. Η έλλειψη συναίνεσης είναι κάτι παραπάνω από φανερό όταν χρησιμοποιούμε ο καθένας μας και ένα διαφορετικό όρο, τις περισσότερες φορές λανθασμένο, για απόδοση εννοιών που στα αγγλικά όλοι αποδίδουμε με ταυτόσημο τρόπο. Η όλη κατάσταση δημιουργεί

σύγχυση που, πολύ φοβούμαι, θα μεγαλώνει με τον καιρό. Για παράδειγμα για απόδοση του όρου “breach of contract” χρησιμοποιούνται οι όροι «αθέτηση σύμβασης» «παράβαση» «καταγγελία» «διάρρηξη» για να χρησιμοποιήσουμε τους πιο διαδεδομένους.

Δυστυχώς η γλωσσική αυτή σύγχυση έχει εισχωρήσει και στην πρωτογενή μας νομοθεσία. Κι’ αν θα μπορούσα να δικαιολογήσω κάποια έλλειψη ακριβούς απόδοσης μιας έννοιας στα ελληνικά από δικηγόρους ή δικαστές που στη δεδομένη στιγμή δυσκολεύονται μόνοι να βρουν τον κατάλληλο όρο και καταφεύγουν από βιασύνη ή απόγνωση σε αδόκιμους όρους, δεν μπορώ με κανένα τρόπο να δικαιολογήσω την περίληψη μέσα στα νομοθετήματα του κράτους όρων γλωσσικά και νομικά λανθασμένων. Για παράδειγμα η απόδοση του όρου “civil wrong” σε «αστικό αδίκημα» χρησιμοποιήθηκε από το νομοθέτη εντελώς αβασάνιστα και λανθασμένα. Όμως τι να πούμε για το «αποζημιώσεις λόγω απώλειας» (του Νόμου 156/85) για να αποδοθεί η έννοια του “bereavement” ενώ μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν οι όροι «ψυχική οδύνη» ή ακόμα και «πένθος» που σίγουρα είναι ορθότεροι. Εντελώς απαράδεκτο δε θεωρώ και το γεγονός ότι ο συντάκτης του σχετικού άρθρου στην προσπάθειά του να δώσει στους πολίτες αυτού του κράτους την ακριβή έννοια του όρου, που είναι φανερό ότι και ο ίδιος ένοιωθε πόσο αδύναμη ήταν η απόδοση του σαν «αποζημιώσεις λόγω απώλειας» αναγκάστηκε να περιλάβει στο κείμενο του νόμου και τον όρο στα αγγλικά. Στον ίδιο νόμο, πιο κάτω, η σύγχυση γίνεται ακόμα μεγαλύτερη. Για παράδειγμα μεταφράζοντας την αγγλική έννοια “loss of expectation of life” ο συντάκτης χρησιμοποίησε τον όρο «μείωση της πιθανής διάρκειας ζωής» που όχι μόνο είναι μεταφραστικά λανθασμένος αλλά και που αποδίδει ακριβώς το αντίθετο από το σκοπούμενο νόημα, μια και η νομολογία πάνω στην οποία στηρίχθηκε η αντίστοιχη αγγλική νομοθετική διάταξη σαφώς αναφέρει ότι το “loss of expectation of life” δεν έχει σχέση με τη μείωση της διάρκειας ζωής (length of days) αλλά με την απώλεια της προσδοκίας μιας ευτυχισμένης ζωής. Αναφέρω τα πιο πάνω για να δείξω παραστατικά πόσο η επιφανειακή αβασάνιστη μετάφραση όρων μπορεί να προκαλέσει όχι μόνο γλωσσική αλλά και νομική παρανόηση.

Η βιασύνη που όλοι επιδεικνύουμε στην υιοθέτηση όρων συχνά βασισμένων στην επί λέξει μετάφραση από τα αγγλικά, ουσιαστικά δείχνει ερασιτεχνισμό και παραβίαση του γλωσσικού αισθητήριου, αλλά καταλήγει και σε μια επικίνδυνη διαδικασία. Η υποτίμηση πολλών στοιχείων μεταξύ των οποίων και η αισθητική της γλώσσας, υπέρ μιας τεχνικής μονολιθικότητας και η προσκόλληση στην, πολλές φορές κατά λέξη, μετάφραση απλά νοθεύει το γλωσσικό κώδικα που έχουμε, με αποτέλεσμα να επισημοποιούνται όροι λανθασμένοι και κακόηχοι. Όροι επιεικώς αδόκιμοι που όμως καθιερώνονται λόγω χρήσης ή ακόμα χειρότερα λόγω της αναφοράς τους σε νομοθετήματα ή σε δικαστικές αποφάσεις.

Οι λόγοι της κακής χρήσης της ελληνικής στις διάφορες δικαστικές αποφάσεις, αλλά και στις αγορεύσεις των δικηγόρων είναι πολλοί. Ο πρώτος λόγος είναι η βεβαιότητα ότι αφού πρόκειται για τη μητρική μας γλώσσα είναι αυτονόητο ότι μπορούμε να τη μιλήσουμε και να τη γράψουμε σωστά. Όπως πολύ πετυχημένα επισημαίνει ο Θρασύβουλος Σταύρου το επιχείρημα «μητρική γλώσσα μας είναι, την έχουμε στο στόμα μας» δεν σημαίνει ότι φτάνει να ανοίξουμε το στόμα ή να αφήσουμε το χέρι μας ελεύθερο για να την μιλήσουμε και να την γράψουμε σωστά. Είναι πλάνη να πιστεύει κανένας ότι μπορεί να μιλήσει ή να γράψει τη δημοτική σωστά, χωρίς μάλιστα να την έχει σχεδόν διδαχτεί, χωρίς να έχει ασκηθεί σ’ αυτήν.

Κλασικό παράδειγμα των πιο πάνω είναι η εμφανής διαφορά που παρατηρείται στο ύφος των αποφάσεων (όχι βέβαια όλων των δικαστών) στα ελληνικά, που δεν παρατηρείται όταν οι ίδιοι δικαστές συνέτασσαν τις αποφάσεις τους στα αγγλικά. Ο λόγος είναι ότι επειδή τα αγγλικά τα νοιώθουν σαν ξένη γλώσσα καταβάλλουν συνειδητή και επιμελή προσπάθεια απόδοσης του κειμένου τους σωστά, ενώ όταν χρησιμοποιούν την ελληνική, νοιώθοντας ασφαλείς, αλλά χωρίς, πολύ φοβούμαι, ορισμένοι να διαθέτουν την απαιτούμενη άσκηση και εμπειρία να αφήνονται, με θλιβερά ή κωμικά, πολλές φορές, αποτελέσματα. Βέβαια για να είμαστε δίκαιοι, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται και το γεγονός ότι καθιερώθηκε η δημοτική στα δικαστήρια για χρήση από μια γενιά που όχι μόνο διδάχτηκε αποκλειστικά την καθαρεύουσα στο σχολείο, αλλά και που οι δάσκαλοι της εποχής θεωρούσαν αμάρτημα καθοσίωσης τη χρήση της δημοτικής. Η γλωσσική σύγχυση αρχίζει δυστυχώς από τα σχολεία και συνεχίζεται αργότερα στην επαγγελματική μας ζωή.

Ένας δεύτερος λόγος είναι η τάση μίμησης λεκτικών και εκφραστικών τύπων που σπρώχνει στο δανεισμό στοιχείων από γλώσσα που θεωρείται λογοτεχνική ή στοιχείων από ξένες γλώσσες. Η γλώσσα πρέπει να διαθέτει αισθητική ποιότητα και ύφος αλλά, αν και είναι έκφραση εντελώς προσωπική δεν μπορεί να απομονωθεί από τον κοινωνικό της χαρακτήρα. Γλωσσικό ύφος είναι ο τρόπος με τον οποίο ο κάθε ομόγλωσσος χρησιμοποιεί ορθά τη γλώσσα, τηρώντας τους κανόνες της, δίδοντας ταυτόχρονα σ' αυτήν το χρώμα της δικής του προσωπικότητας, κάτι που όταν γίνεται σωστά και χωρίς ακρότητες εμπλουτίζει και ομορφαίνει το γλωσσικό μας θησαυρό. Όμως, όπως είπαμε, ύφος υπάρχει μόνο, όταν η γλώσσα χρησιμοποιείται σωστά. Όταν η γλώσσα χρησιμοποιείται λανθασμένα ή με υπερβολή τότε δεν μπορούμε να μιλούμε για προσωπικό ύφος αλλά για εξεζητημένη γλώσσα και στην περίπτωση επιστημονικής ορολογίας για έλλειψη επιστημονικής ακρίβειας. Θα πρέπει όμως να πούμε ότι πολλές φορές οι υπερβολές που παρατηρούνται οφείλονται και σε έλλειψη γλωσσικής αγωγής.

Η μονολιθικότητα στη σκέψη και η υπέρμετρη αίσθηση επάρκειας οδηγεί πολλές φορές στο σύνδρομο του γλωσσοπλάστη. Ορισμένοι, λόγω υπερβολικής εμπιστοσύνης στις δυνάμεις τους, νομίζουν ότι μπορούν να καθορίσουν την ορολογία μόνοι και χωρίς τη βοήθεια κανενός. Όπως είπαμε και προηγουμένως η γλώσσα δεν είναι μοναχική υπόθεση του ενός, αλλά συλλογική ευθύνη. Έτσι η νοοτροπία του «εις και μόνος» συνδυασμένη ορισμένες φορές με την ελλιπή γνώση ή την ανάγκη αναζήτησης σπάνιων λέξεων με σκοπό τον εύκολο εντυπωσιασμό, ή ακόμα και η πίεση της δουλειάς οδηγεί σε όρους όπως «αντικρουστική μαρτυρία», «υπερασπιστότητα» «αντίπαλη εκδοχή», «ανηλικότητα» «πόνος και μιζέρια» κλπ.

Λόγοι υπάρχουν ακόμα πολλοί. Η μέχρι πρότινος έλλειψη πανεπιστημίου και επιστημονικής έρευνας, η έλλειψη πραγματικού ενδιαφέροντος, η νοοτροπία του «δεν βαριέσαι αδελφέ» ή ακόμα και η τεμπελιά, για να μείνουμε στους βασικούς. Γενικά δίδουμε την εικόνα μιας απελπιστικής αβουλίας και αναποφασιστικότητας που σύντομα, όταν ολοκληρωθεί η γλωσσική σύγχυση θα πληρώσουμε ακριβά.

Νομίζω ότι είναι καιρός να σταματήσουμε μέσα στην άγνοιά μας να προσποιούμαστε τους μαθητευόμενους μάγους και να σοβαρευτούμε. Η έλλειψη στοιχειώδους συναίνεσης μας φέρνει γρήγορα και σταθερά σε πλήρη γλωσσική αναρχία, ενώ η γλωσσική κιβδηλεία θα μας οδηγήσει σε αντιεπιστημονικές και αυθαίρετες αντιλήψεις, αλλά και σε πρακτικά προβλήματα. Για παράδειγμα, απλά σκεφτείτε το

δίλημμα που έχει να αντιμετωπίσει ένας από εμάς όταν πρέπει να ταξινομήσει τέσσερις αποφάσεις στις οποίες η ίδια έννοια αποδίδεται με τέσσερις διαφορετικούς τρόπους. Για να χρησιμοποιήσουμε το προηγούμενο παράδειγμα του “breach of contract”, που δυστυχώς δεν είναι και το μοναδικό, αντιλαμβάνεστε τη σύγχυση, ιδίως τώρα στην εποχή της πληροφορικής και τη δημιουργία των ηλεκτρονικών ευρετηρίων, αλλά και των αποφάσεων των ευρωπαϊκών δικαστηρίων, όταν για το ίδιο ακριβώς θέμα θα υπάρχουν αποφάσεις που θα πρέπει να αναζητηθούν χρησιμοποιώντας τους όρους «αθέτηση» «παράβαση» «καταγγελία» και «διάρρηξη» και ο Θεός ξέρει πώς αλλιώς. Το πρόβλημα θα γίνεται καθημερινά και μεγαλύτερο με την έκδοση όλο και περισσότερων αποφάσεων. Ο κίνδυνος είναι εξ ίσου υπαρκτός και στα κείμενα των νόμων που μεταφράστηκαν ή ψηφίζονται από τη Βουλή.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονιστεί η ανάγκη για προσαρμογή των όρων και όχι απλώς η μετάφρασή τους, χρησιμοποιώντας επιστημονικά κριτήρια από τη μια και γλωσσική ευαισθησία από την άλλη. Ας μη χρησιμοποιούμε για παράδειγμα, τον όρο «διαδικασία τριτοδιάδικου» που κάποιος μετάφρασε επί λέξει από τον αντίστοιχο αγγλικό όρο, όταν υπάρχει ο ορθός όρος «προσεπίκληση».

Ας μη λέμε “διάσκεψη τύπου, προηγούμενα, ενδεχόμενα, διαπραγματεύτηκε τη στροφή, σταμάτησε για να σταυρώσει μια γυναίκα, ισχυριζόμενη βλάβη, δόξα τον θεό, επί κεφαλήν”. Και όλα αυτά, , χωρίς να ξεχνούμε και τα ανεκδιήγητα ”greeklish”, τα οποία ευτυχώς, δε χρησιμοποιούμε, βέβαια, στις δικαστικές αποφάσεις..

Για να επιτευχθεί η απαιτούμενη ομοιογένεια στους όρους Θα πρέπει χωρίς περαιτέρω χάσιμο χρόνου, να αντιμετωπίσουμε το πρόβλημα, μάλιστα με τη βοήθεια της ελληνικής νομικής επιστήμης, η οποία από της δημιουργίας του ελληνικού κράτους έχει κάνει άλματα στη νομική ορολογία. Βέβαια πολλοί δικοί μας όροι αναφέρονται σε έννοιες ίσως άγνωστες στην ελληνική νομική πραγματικότητα, αλλά ακόμα κι έτσι η βοήθεια που μπορούμε να πάρουμε από την ακαδημαϊκή τους παιδεία και εμπειρία θα είναι πολύτιμη. Είμαι σίγουρος ότι με βασανισμό της κάθε έννοιας χωριστά θα βρεθούν οι κατάλληλοι όροι που θα είναι αποδεκτοί από το σύνολο της κυπριακής νομικής οικογένειας. Φαεινό παράδειγμα του τι μπορεί να γίνει είναι η πληροφορική, όπου σε μια εντελώς νέα και μοντέρνα επιστήμη βρέθηκαν όροι που είναι ακριβείς, εναρμονισμένοι με την τεχνολογία, αλλά και σε πλήρη συμφωνία με το γλωσσικό αίσθημα.

Τι άλλο μπορεί να γίνει; Θα πρέπει να διοριστούν προσοντούχοι ειδικοί συντάκτες νόμων, τόσο στη Βουλή όσο και στο γραφείο του Γενικού Εισαγγελέα. Κι αν δεν έχουμε κατάλληλα εκπαιδευμένους, να φροντίσουμε να κάνουμε. Θα πρέπει να δημιουργηθεί ειδική υπηρεσία, κατάλληλα επανδρωμένη, με σκοπό την απόδοση των νομοθετημάτων σε σωστή γλώσσα. Θα πρέπει τέλος να οργανωθούν μαθήματα και σεμινάρια για τη χρήση της γλώσσας. Ας παραδεχτούμε ότι δεν γνωρίζουμε τη γλώσσα μας και ότι είναι καιρός να αρχίσουμε να τη μαθαίνουμε.

Κλείνοντας νομίζω ότι πολύ παραστατικά αποδίδει τη σημερινή κατάσταση το ακόλουθο απόσπασμα από το Χρονικό του Μαχαιρά: «...ώς που και πήραν τον τόπον οι Λαζανιάδες και από τότες αρκέσα να μαθάνουν φράνγκικα και βαρβαρίσαν τα ρωμαϊκα ως γοιον και σήμερα και γράφομεν φράνγκικα και ρωμαϊκα ότι εις τον κόσμον δεν ηξεύρουν ίντα συντυχάννομεν».